

MEDIUL ȘCOLAR ȘI SECURITATEA PSIHOLICĂ A ELEVULUI

THE SCHOOL ENVIRONMENT AND THE PSYCHOLOGICAL SECURITY OF THE STUDENT

CUCER Angela, dr.psihologie, conf.cercet.
ICITT, UPSC „Ion Creangă”
ORCID iD: 0000-0001-9304-9791

CZU: 159.9:373.064-053.5

Rezumat: Comportamentul deviant al elevilor este ca o barieră în formarea identității personale a acestuia, o cauză ce împiedică crearea siguranței psihologice în mediul școlar. În articol sunt reflectate unele idei, concepte privind comportamentul deviant, securitatea psihologică a elevului în mediul școlar, unele măsuri de profilaxie ale comportamentului deviant.

Cuvinte cheie: mediul școlar, securitate psihologică, comportament deviant.

Summary: The students' deviant behavior is like a barrier in the formation of their personal identity, a cause that prevents the creation of psychological safety in the school environment. The article reflects some ideas, concepts regarding deviant behavior, the psychological security of the student in the school environment, some preventive measures of deviant behavior.

Key words: school environment, psychological security, deviant behavior.

Conform opiniilor a mai multor savanți sursa dezvoltării persoanei sunt forțele sale motrice. Iar pentru ca mecanismele interne de creștere personală să fie actualizate, sunt necesare anumite condiții, care creează circumstanțe nu doar pentru învățare dar și pentru manifestarea și dezvoltarea abilităților, potențialului personal ale elevilor.

Principala caracteristică a mediului educațional, favorabilă pentru dezvoltarea elevului, este securitatea psihologică a acestuia. Despre securitatea psihologică în mediul școlar se poate de vorbit doar atunci când majoritatea participanților au o atitudine pozitivă, un nivel înalt de satisfacție față de caracteristicile mediului școlar și protecție împotriva violenței psihologice [7, 22].

Cercetătorii determină securitatea psihologică a personalității:

- prin gradul în care oamenii se simt confortabil să-și asume riscuri interpersonale pozitive, abilitatea de a menține stabilitatea într-un mediu cu anumiți parametri, inclusiv cei cu efecte psiho-traumatice, experiența securității/nesiguranței în anumite situații [8].
- ca stare psihică echilibrată, motivată prin absența unor factori care să pună în primejdie viața, sănătatea, statutul social și profesional, regimul de apreciere echitabilă ect. Este o condiție fundamentală a existenței normale și a progresului [4].
- ca pace a spiritului datorită convingerii că individul nu are a se teme de nimic. Ea constituie una din trebuințele fundamentale ale omului, condiția esențială a sănătății sale mentale [3].
- drept un sentiment de siguranță, încredere și eliberare de teamă. [2].
- securitatea se referă la faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de siguranță, încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol [1].

Securitatea psihologică în mediul școlar este necesară pentru crearea unor relații de încredere, păstrarea sănătății mentale și satisfacerea trebuințele psihologice de bază la elevi.

Principiile de bază ale securității psihologice în mediul școlar sunt: principiul bazat pe dezvoltarea educației; principiul protecției psihologice a individului; asistență în formarea deprinderilor socio-psihologice [21].

Analiza componentei psihologice a mediului școlar a arătat că acesta poate fi privit ca o interacțiune pe mai multe niveluri între subiecții procesului educațional și care formează o

componentă psihologică în structura mediului educațional. Acest lucru face posibilă determinarea calității fenomenelor mentale care sunt mediate de această interacțiune și evaluarea calității psihologice a mediului educațional, care fie va contribui la dezvoltarea pozitivă a personalității subiecților săi, fie va genera deformații, abateri sau obstacole în calea realizării potențialului lor personal [7].

În unele lucrări dedicate bunăstării subiective a elevilor din diferite instituții de învățământ, s-a constatat că la baza structurii bunăstării elevilor din gimnazii se află satisfacția față de relațiile cu alte persoane, condițiile de învățare, relațiile cu părinții, viața în general [10].

Rezultatele studiului empiric elaborat de О.И. Елисеева au demonstrat, că nivelul de siguranță psihologică a mediului educațional al școlii poate afecta anumite componente ale bunăstării subiective, cum ar fi tensiunea și sensibilitatea, severitatea simptomelor psiho-emoționale, autoevaluarea sănătății, activitatea, capacitatea a reflecta, libertatea de alegere și responsabilitatea pentru aceasta, înțelegerea și acceptarea celuilalt [12].

Mai multe studii au demonstrat că serviciul psihologic școlar nu este pregătit pentru a rezolva toate problemele, impedimentele ce apar în educarea elevilor. De obicei atenția se concentrează asupra dezvoltării sferei intelectuale, asimilării cunoștințelor, formării competențelor și pregătirea elevilor pentru promovarea examenelor. Mai puțină atenție se atrage asupra problemelor psiho – socio - pedagogice a elevilor, dezvoltarea la ei a necesităților, capacităților, motivelor, sferei emoționale, sferei morale, a abilităților de comunicare, a unei atitudini respectuoase față de oameni.

Adesea, sentimentele și experiențele elevilor trec neobservate de profesori și psihologi. Din acest considerent apar multe probleme, agravate de „sărăcia” generală, de starea emoțională a multor copii etc. care duc spre un comportament deviant în relația cu semenii și adulții [11].

Există diverse definiții ale comportamentului deviant. Una din definiții definește comportamentul deviant ca: „acțiuni care nu respectă normele morale și legale stabilite oficial sau efectiv stabilite într-o anumită societate (grup social) și conduc pe infractor (deviant) la izolare, tratament, corectare sau pedeapsă” [9].

În opinia Б.Д. Карвасарский „Comportamentul deviant este un sistem de acțiuni sau acțiuni individuale care contrazic normele legale sau morale acceptate în societate... Comportamentul deviant sub forma actelor delictive ilegale și auto-agresive poate fi atât patologic, cauzat de diverse forme patologice a personalității, cât și non-patologic, adică psihologic.” [14].

Comportamentul deviant se manifestă ca un proces dezechilibrat, o încălcare a autoactualizării, o evaziune conștientă a autocontrolului asupra propriilor acțiuni și comportament. Un astfel de comportament se manifestă deosebit de acut în adolescență (din cauza contradicțiilor acestei vârste) și duce la încălcări grave ale proceselor de socializare, învățare și dezvoltare.

Pentru a ajuta elevul cu comportament deviant să-și depășească problemele sale de comportament, pedagogul, psihologul și părinții trebuie să creeze o echipă ce va contribui la crearea condițiilor specifice de dezvoltare. Luând în considerare particularitățile psihologice ale elevilor cu comportament deviant, este bine ca în cadrul orelor de psihologie ei să fie implicați în activități de training privind managementul timpului, stabilirea obiectivelor, autoprezentare, formarea capacității de a lua o decizie, orientare profesională. Astfel de activități ajută elevii să-și formeze o identitate personală și profesională, să-și revadă atitudinile sale față de lumea înconjurătoare. Totodată, aceste activități au ca scop și dezvoltarea memoriei, gândirii și imaginației, care ajută la însușirea cu succes a disciplinelor școlare, la rezolvarea diferitor probleme și găsirea soluțiilor. În cadrul orelor practice se desfășoară jocuri psihologice și de rol care vizează dezvoltarea socială a elevilor, contribuind la formarea echipei, la formarea încrederii în sine și la corectarea comportamentului nedorit în cadrul grupului însuși. Fiecare situație din grup necesită o abordare individuală.

Este cunoscut faptul că activitatea de bază la vârsta adolescentă este comunicarea, care nu este doar schimbul de informații, gânduri, idei, ci și înțelegere reciprocă, empatie, simpatie, dorința

de a fi înțeles și de a înțelege alte persoane etc. Dar de cele mai multe ori dezvoltarea abilității de a comunica la elevi, ca cea mai importantă condiție pentru dezvoltarea unei personalități, este lăsată la voia întâmplării, provocând adesea probleme majore în educație.

N.V. Kulagina, atragând atenția asupra carențelor în abordarea specialiștilor privitor la prevenirea comportamentului deviant în rândul adolescenților, a indicat că lipsa abilităților de comunicare constructivă, fără conflicte cu copiii are importanță și influențează pozitiv asupra rezultatelor consilierii psihologice [16].

S-a constatat că elevii adolescenți preferă mai mult comunicarea pe internet decât comunicarea vie. Astfel ei pierd dorința, capacitatea de a comunica și a interacționa cu cei din jur. De asemenea relațiile negative existente între semenii, ne fiind controlate de adulți, provoacă dezvoltarea comportamentului extrem, în special a unor forme de relații precum bullying, kiberbullying. Cel mai adesea, adolescenții cu un nivel scăzut de conștiință morală, nedezvoltare emoțională și alienare socială devin inițiatorii și „aliați” ai bullyingului. Totodată lipsa relațiilor de prietenie cu semenii îi împinge pe elevi să comunice cu persoane aleatorii, cu diverse grupuri de tineri. Participarea la astfel de grupuri este de obicei percepută de către ei ca o distracție foarte interesantă și plăcută. Cu toate acestea, rolul unor astfel de grupuri în viața unui adolescent poate fi diferit: benefic sau distructiv. Conform unor studii unele organizații moderne de tineret poartă trăsăturile unei subculturi criminale [23].

Studiind problema securității psihologice a adolescenților Ю.В. Смык, a demonstrat că tendința spre comportament deviant este asociată cu componentele personale și sociale ale securității psihologice. Adolescenții predispuși la comportament deviant demonstrează o scădere a indicatorilor sociali ai siguranței psihologice. Ei mențin siguranța psihologică datorită componentei personale destul de pronunțate. Ю.В. Смык, atrage atenția asupra faptului că în situații sociale reale, protecția psihologică a acestor copii se realizează printr-un comportament defensiv agresiv, care are o pondere redusă de responsabilitate socială [24].

Majoritatea autorilor consideră că conceptele de siguranță psihologică și securitate psihologică sunt sinonime [6,13]. Atenția altor autori se concentrează asupra siguranței personale ca factor important în prevenirea comportamentului deviant al minorilor [15].

Nivelul de securitate psihologică a copiilor este determinat de diverși factori, dar securitatea individului în ansamblu este determinată de trei factori principali: *factorul psihologic* diverse reacții ale persoanei: pentru unii conflictul este supărare și lacrimi, iar pentru altul - pumni și amenințări; *factorul de educație și socializare* - capacitatea de a comunica cu semenii și adulții; *factorul de mediu* - semnificația lui pentru copil, satisfacție, protecție de influențele negative [18].

În ciuda conceptualizării, asistența adolescenților cu comportament deviant, ținând cont de specificul acestora, necesită o serie de abilități profesionale pentru a asigura soluții eficiente în rezolvarea problemele lor [19].

Т. Милушева subliniază că în activitatea cu adolescenții cu comportament deviant, motivația sporită pentru schimbare este rezultatul specificului și calității interacțiunii cu specialistul [20]. Este necesar să se țină cont de participarea reciprocă a mediului și a persoanei, deoarece: pe de o parte, mediul social formează particularitățile psihologice ale individului și influențează dezvoltarea proceselor mentale; iar pe de altă parte, „o persoană nu este doar un obiect al diverselor influențe, ci și un subiect care, prin schimbarea mediului extern, își schimbă și propria personalitate, care îi reglează în mod conștient comportamentul” [17].

În opinia Sanduleac S., securitatea psihologică a individului este strâns legată de securitatea întregii societăți, a instituțiilor și presupune existența unei responsabilități reciproce atât a statului, cât și a individului în toate sferile sociale. Iată, de ce în procesul de interacțiune cu mediul, copilul are nevoie de sprijinul adulților, atât în mediul familial, cât și în mediul școlar. Totodată, ca persoană integră, el are nevoie de încurajare pentru a depăși de unul singur și cu încredere limitele sale și să-și lărgască orizonturile în drum spre viața de adult [5].

În final suntem de părere că pentru a mări eficacitatea securității psihologice a elevilor în școală și a preveni comportamentul deviant în fiecare an trebuie să fie evaluat confortul psihologic și siguranța mediului educațional.

Este important de a atrage atenție asupra elevilor din clasele absolvente din ciclul primar, gimnazial sau liceal, de oarece ei având la final examene sunt în tensiune și anxietate.

Evaluarea securității psihologice în școală oferă informații relevante administrației de a lua la timp unele decizii adecvate (cursuri pentru profesori, seminarii orientate spre practică, în cadrul cărora se rezolvă eficient diverse probleme), pentru a preveni și depăși epuizarea emoțională a cadrelor didactice, care poate provoca nu doar dezadaptare socială, ci și comportamente agresive față de elevi, care la rândul lor declanșează agresiune la aceștia.

Bibliografie

1. Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”). București: Ed. Univers Enciclopedic Gold, 2016.
2. Dicționar „American Psychological Association” (APA) In: <https://dictionary.apa.org/>
3. Dictionnaire de la psychologie, Norbert Silamy Larousse, 1995, pentru traducerea în limba română toate drepturile aparțin Editurii UNIVERS ENCICLOPED
4. POPESCU-NEVEANU., P., Dicționar de psihologie, Editura Albatros, București, 1978.
5. SANDULEAC, S. Securitatea psihologică a copiilor abuzați fizic și neglijați: Monografie / Sanduleac Sergiu, Bodiu Ludmila; Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Laboratorul de cercetare a securității psihologice. – Chișinău: S. n., 2022 (CEP UPSC). – 215 p.
6. БАЕВА, И.,А. Психологическая безопасность и психологическая безопасность современного человека [Электронный ресурс] // РГУ. СП: Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена. Режим доступа: [http // www.ruscenter.com/netcat_files / multifile / 2416 / Психологическая_защищенность_психологическая_безопасность_современного_человека_text_i_audiozapis_vystuple_niya_Baeva_I._A.201.\(201\).](http://www.ruscenter.com/netcat_files/multifile/2416/Психологическая_защищенность_психологическая_безопасность_современного_человека_text_i_audiozapis_vystuple_niya_Baeva_I._A.201.(201).)
7. БАЕВА, И.,А., ВОЛКОВА, Е.,Н., ЛАКТИОНОВА, Е.,Б. Психологическая безопасность образовательной среды: развитие личности / Под ред. И.А. Баевой. М.: Изд-во «Нестор-история, 2011, 272 с.
8. БАЕВА, И.А., ГАЯЗОВА, Л.А. Психологическая безопасность личности и ценности подростков и молодежи. Психологическое благополучие | Psychological well-being 2020. Том. 25, № 6. С. 5–18 <https://doi.org/10.17759/pse.2020250601>
9. Большой психологический словарь/ Сост. и общ. ред. Б.Г. Мещеряков, В.П.Зинченко, – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с
10. ГРИГОРЬЕВА, М., В. Субъективное благополучие личности как результат школьной адаптации в разных условиях обучения // Психологическая наука и образование. – 2009. – № 2. – С.41-46.
11. ДУБРОВИНА, И.,В. Психологическое благополучие школьников в системе современного образования. – М., 2017.
12. ЕЛИСЕЕВА, О., А. Субъективное благополучие подростков и психологическая безопасность образовательной среды// Психологическая наука и образование PSYEDU.ru.2011. №3. – С.1-10.
13. ЗАХАРОВА, Т., Н., АНДРОСОВА, М., И. Психологическая безопасность образовательной среды студентов. [Электронный ресурс] // Научно-методический

- электронный журнал «Концепт». – 2017. – Т. 26. – С. 67-70. Режим доступа: <http://e-koncept.ru/2017/770714.htm> (дата обращения: 12. 05. 2019).
14. Клиническая психология: Учебник. 3-е изд. / под ред. Б.Д. Карвасарского. – СПб: Питер, 2007. – 960 с.
 15. КОВРОВ, В.,В., МИРИМАНОВА, М.,С., ОГАНЕСЯН, Н.,Т. Образовательная система образовательного учреждения как ресурс психологической безопасности. Учебное пособие. – М.: Эконом-информ, 2012. – 181 с.
 16. КУЛАГИНА, Н., В. Девиантное поведение подростков: современное состояние и проблемы. // Психология и Психотехника. – 2016. – № 2. – С. 174-178. DOI: 10.7256 / 2070-8955.2016.2.18823.
 17. ЛАКТИОНОВА, Е., Б. Психологическая экспертиза образовательной среды: монография. / Е.Б. Лактионова. - СПб.: Изд-во «Книжный Дом» , 2013. – 283 с.
 18. МИРИМАНОВА, М., С. Технологии обеспечения психологической безопасности дошкольного образовательного учреждения. – М.: Экон-Информ, 2012. – 146 с.
 19. МЕДВЕДЕВ, А., М., ПРОКОФЬЕВ,Т., В., Юнда А.В., Зиновьева Д.М., Панкратова Е.В. Психологическая работа с девиантными подростками: проблемы и возможности: монография / ФГОУ ИДП Волгоградская академия государственной службы. – Волгоград: Издательство Федерального государственного образовательного учреждения высшего образования ВАГС, 2009. – 316 с.
 20. МИЛУШЕВА, Т. Социальная работа с молодежью с девиантным поведением. Методы повышения мотивации к изменениям. // Социальная работа. – 2014. – 1. – С. 48-79.
 21. Обеспечение психологической безопасности в образовательном учреждении: практическое руководство / под. Ред. И.А. Баевой. – СПб.: Речь, 2006. – 288 с.
 22. ПАНОВ, В., И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика. – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.: ил. – (Серия «Практическая психология»).
 23. СОЧИВО, Д., В., ПОЛЯНИН, Н., А. Молодежь в России: образовательные системы, субкультура, исправительные учреждения. – М., МПСИ, 2009.
 24. ТОДОРОВА, К. Поведение в отношении себя, других и общества – уточнение понятий. // Журнал Софийского университета образовательных исследований, 2014 / 3. – С. 41-55.